

Bij wijze van uitsmijter. Een vossengedicht belicht – 2

YVAN DE MAESSCHALCK

In Ineke Riems debuutroman *Zeven pogingen om een geliefde te wekken* (Bronzen Uil 2013) is onder meer een bijna 93-jarige vrouw aan het woord: ‘Ik merk dat de laatste jaren fantasietjes soms langer blijven hangen dan herinneringen aan wat er werkelijk plaatsvond’ (p. 27). Uit wat volgt, blijkt dat Riem behendig omspringt met wat ze ‘de noodzaak van de verbeelding’ (p. 109) noemt. Dat die verbeelding haar leefwereld ver overstijgt, formuleert de auteur in het verhaal ‘Memoires van een meisje’ zo: ‘De wereld waarin ik me beweeg mag dan klein zijn, de wereld die ik me verbeeld is des te groter’ (*Onderwaterverhalen*, 2020, p. 164). In die wereld zijn stikstof absorberende baleinwalvissen en kreunende sequoiabomen even vanzelfsprekend als de goedaardige intenties van een plaatselijke inbreker op het eiland Voorne-Putten.

Wat voor haar proza geldt, geldt ook voor haar poëzie. In het gedicht ‘Hoogtelijnen’ uit haar eerste poëziebundel *Alle zeeën zijn geduldig* (2015) heet het: ‘Ver beneden drijft de wereld in een emmer vol ruis, de essentie / houdt zich stil –’ (p. 9). Die essentie is onzichtbaar, onhoorbaar en ontastbaar, want ‘een vreemde laag onderzeese roest bedekt onze gebaren’ (p. 37). Riem tokkelt ze tevoorschijn in heerlijke beeldrijke gedichten. Ze maakt daarvoor weliswaar gebruik van beproefde procedés als metafoor, synesthesie, paradox en personificatie, maar laat vooral haar verbeelding zelf dartelen over de bladspiegel. Hoe ze precies te werk gaat, weten alleen de muzen, al hebben de slotwoorden van ‘Niets blijft bij het oude’ wellicht een programmatische betekenis: ‘de wereld wil gelezen worden’ (p. 49). Ook het slotvers van ‘Mama en de Maximonsters’ in de bundel *fantasii*

(2021) heeft iets weg van een poëtische vingerwijzing: ‘ik weet / bijna zeker dat ik ontstaan ben uit haar fantasie’ (p. 67), waarbij ‘haar’ doelt op de moeder van de ik-figuur.

Dat Riem, die telkens weer tekent voor de prachtige omslagillustraties en het binnenwerk, graag over het schrijven van poëzie prakkiseert, blijkt uit ‘Magic tape’, waarin ze het heeft over haar ‘verfrommelde verbeelding’ en de kracht van het dichterlijke woord: ‘Wat stuk is schrijf ik heel, wat weg is schrijf ik terug’ (p. 63). Het gedicht verscheen eerder in een reeks van vijf in *Poëziekrant* (2020/3, p. 60-62) en stond afgedrukt naast ‘Pegasus in galop’, waarvoor haar in 2021 de dertiende Melopee Poëzieprijs van de gemeente Laarne werd toegekend. Tot diezelfde reeks behoort ‘Vossendroom’, dat evenwel niet in de bundel is opgenomen. Misschien paste het niet in het concept en krijgt het later nog een definitieve bestemming, al is er in *fantasii* wel sprake van ‘een kleine vos die wil overwinteren in je slaapkamer’ (p. 66). In ieder geval kan onderstaand gedicht geen gebrek aan fantasie worden ontzegd. Het bolt van beelden die een tussengebied oproepen dat zich ergens op de grens van dromen en ontwaken bevindt. In dit moerassige tussengebied lijkt veel mogelijk en kan bijvoorbeeld ‘je stem uit mijn droom’ vallen en schitteren ‘in mijn hand’.

Ik dacht dat jij het was. Je stem viel uit mijn
droom en schitterde
in mijn hand. Belden onze onderbewusten met
elkaar?

Je zei: ‘Je moet me wakker schudden.’
Ik vroeg: ‘Hoe?’
Een ijzeren opdracht omklemde mijn hart,
wilde je echt dat ik alles tussen jou (waterlelies
en kikkerdril,
een zangvogel verstopt in het riet) en mij
ontkende?

Als ik deed alsof je paardenbloempluis voor mij
was,
zou ik me snijden aan de wind.

Ergens die nacht kaapte het duister mijn huis en
mijn bloedkoralen woorden.
Mijn bed stond 's ochtends in het open veld.

Mijn zuivere kleuren braken, ik stapte op een
teergroen eitje.
Jij dacht dat ik een vos was. Ik viel hard van
mijn geloof

in dromen. Mijn pen schreef slootwater, in mijn
hoofd zwegen zilverreigers.
De dijk hield het maar net.

Spijt stond loeiend bij mijn voeteneind terwijl
de droom de prooi
naar zijn hol sleepte. De horizon bloosde
onverminderd
en schaamtevol.

De nog slaperige ik-figuur staat voor 'een ijzeren opdracht', al lijkt die allesbehalve vastomlijnd. Misschien moet ze zichzelf blootgeven aan de jij zoals ze is, om zich niet 'te snijden aan de wind'. Komt ze daarom tijdens of na haar droom terecht 'in het open veld'? De kwetsbaarheid van de ik komt in het genadeloze licht te staan: 'Mijn zuivere kleuren braken, ik stapte op een / teergroen eitje'. Het lijkt wel alsof de jij de ik niet langer herkent: 'Jij dacht dat ik een vos was'. Een zinnetje dat naar een andere (haar)kleur kan verwijzen of een nieuwe identiteit. Natuurlijk resoneren er nog connotaties mee: onbetrouwbaarheid, sluwheid, geslepenheid, ongrijpbaarheid, om er maar enkele te noemen. Wordt de ik met een

harde waarheid geconfronteerd? Dat zou kunnen blijken uit de tweede valbeweging in het gedicht, waarin twee opeenvolgende enjambementen het getrapte karakter van de val zichtbaar maken: 'Ik viel hard van / mijn geloof // in dromen'. De vos lijkt de ik te confronteren met datgene waartoe ze/hij maar in staat is. Daarop wijzen het 'slootwater' in de schrijverspen, de zwijgende 'zilverreigers' in het hoofd van de ik en de wankele dijk. Is de vos behalve de belichaming van het onderbewuste, ook de katalysator van een innerlijke transformatie? Of een wezen dat met 'een rode pluimstaart' even langs de mensenwereld strijkt,¹ zoals dat ook het geval is in Ineke Riems met veel zonlicht overgoten kunstenaarsroman *Rauw hart* (2017)?

Hoewel de ochtend gloort ('De horizon bloosde / onverminderd') blijft de ik in een soort impasse achter. Zoveel blijkt uit de slotverzen: 'Spijt stond loeiend aan mijn voeteneind terwijl / de droom de prooi / naar zijn hol sleepte'. De personificatie is glashelder. De vossenmetafoor wordt verder uitgediept, maar wie of wat de prooi precies voorstelt, lijkt minder eenduidig. Valt de vos hier samen met de droom? In 'de droom de prooi' worden roofdier en slachtoffer in één regel tegen elkaar aangedrukt. De vos verdwijnt met het wegtrekken van 'het duister'. Misschien ziet de (onder)waterwereld van de ik (cf. 'waterlelies', 'kikkerdril', 'zangvogel verstopt in het riet', 'slootwater') er nu helemaal anders uit en blijft er vooral ontzuivering over. Of een gevoel van schaamte, zoals het slotwoord tenslotte suggereert.

NOOT

¹ Zie Ineke Riem, *Rauw hart*, Amsterdam, De Arbeiderspers, 2017, p. 192. Vossen komen ter sprake op p. 8, p. 15-16, p. 194 en p. 231.